

Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку

Коляда О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
Університету державної фіскальної служби України

Омельченко М.М.

студентка
Університету державної фіскальної служби України

У статті досліджено динаміку зовнішньої торгівлі товарами в Україні. Проаналізовано тенденції та зміни у зовнішній торгівлі під впливом зовнішньоекономічних чинників. Показані основні експортери та імпортери України, а також визначений їх вплив на зовнішню торгівлю. Визначено особливості сучасного стану зовнішньої торгівлі товарами, сформовано перспективи її розвитку.

Ключові слова: зовнішня торгівля, структура експорту та імпорту, товарна структура.

Коляда Е.В., Омельченко М.М. ВНЕШНЯЯ ТОРГОВЛЯ ТОВАРАМИ УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье исследована динамика внешней торговли товарами в Украине. Проанализированы тенденции и изменения во внешней торговле под влиянием внешнеэкономических факторов. Показаны основные экспортеры и импортеры Украины, а также определено их влияние на внешнюю торговлю. Определены особенности современного состояния внешней торговли товарами, сформированы перспективы ее развития.

Ключевые слова: внешняя торговля, структура экспорта и импорта, товарная структура.

Kolyada E.V., Omelchenko M.M. EXTERNAL TRADE OF GOODS IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

The article studies the dynamics of foreign trade in Ukraine. Analyzed trends and changes in foreign trade influenced by external economic factors. Shows the major exporters and importers of Ukraine and determined their impact on foreign trade. The features of a modern condition of foreign trade in goods and shaped its development prospects.

Keywords: foreign trade, structure of export and import, commodity structure.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах активізації процесів глобалізації світового господарства посилюється роль зовнішньоторговельних відносин країни. Саме міжнародна торгівля як форма міжнародних економічних відносин є складовою рівноваженого економічного розвитку, сприяє посиленню конкурентоспроможності національної економіки, підвищує рівень життя населення та забезпечує найповніше задоволення його потреб. Зовнішній сектор будь-якої країни відчуває економічний «тиск» не тільки з боку інших країн-партнерів та конкурентів на світових ринках, але й з боку власного внутрішнього ринку та його інфраструктури.

Залучення вітчизняної економіки до світових глобалізованих заходів сприяє розширенню можливостей України у здійсненні торговельних операцій на міжнародних ринках. Разом з несприятливими ззовні умовами

для розвитку зовнішньої торгівлі існують перешкоди внутрішнього характеру, а саме воєнно-політичний конфлікт на сході країни, погіршення економічних відносин із Росією, кризовий стан економіки держави. Отже, сьогодні Україна не може посісти провідне місце у світовому торговому просторі. Актуальними залишаються питання аналізу пройденого шляху, необхідності дослідження розвитку міжнародної торгівлі і визначення перспектив використання такої співпраці з метою зміцнення вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми зовнішньої торгівлі зазвичай привертають увагу провідних науковців та аналітиків. Зокрема, основні чинники, що впливають на розвиток зовнішньої торгівлі, питання динаміки зовнішньої торгівлі в умовах трансформації зовнішніх та внутрішніх чинників проаналізовані в роботах Д.С. Покришка, А.А. Мазаракі, Т.М. Мельника, Т.А. Тищука,

В.П. Далика, С.П. Кулицького та багатьох інших вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на численні дослідження, залишаються відкритими питання щодо закономірностей тенденцій у зовнішній торгівлі, їх аналізу та перспектив подальшого розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є окреслення сучасних рис зовнішньої торгівлі товарами в Україні, виявлення її ролі в міжнародному торговому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи зовнішню торгівлю за період 2014–2016 рр., слід зазначити, що під впливом загальних світових тенденцій та внутрішніх трансформацій стрімке скорочення вітчизняного виробництва руйнувало розвиток економіки [6].

Упродовж зазначеного періоду зовнішня торгівля товарами України характеризувалась постійним спадом (табл. 1).

Проаналізувавши дані табл. 1, можна сказати, що протягом 2014–2016 рр. прослідковується скорочення експорту та імпорту товарів. У 2016 р. спостерігаються зрушення як в імпорті, так і в експорті товарів. Зокрема, експорт товарів з України у 2016 р. становив 36 362,8 млн. доларів США, що на 1 764,3 млн. доларів США менше, ніж у 2015 р., що становить 4,6%, та на 17 538,9 млн. доларів США менше, ніж у 2014 р. (32,5%). Імпорт зменшився на 15 180,1 млн. доларів США порівняно з 2014 р. (27,9%) та дещо збільшився порівняно з 2015 р., а саме на 1 732,2 млн. доларів США, що становить приблизно 5%. Сальдо у 2016 р. становило -2 885,8 млн. доларів США, коли у 2015 р. воно було додатнім (610,7 млн. доларів США).

Український експорт протягом останніх років переживає складні часи. Україна втратила певні ринки збуту та виробничі потуж-

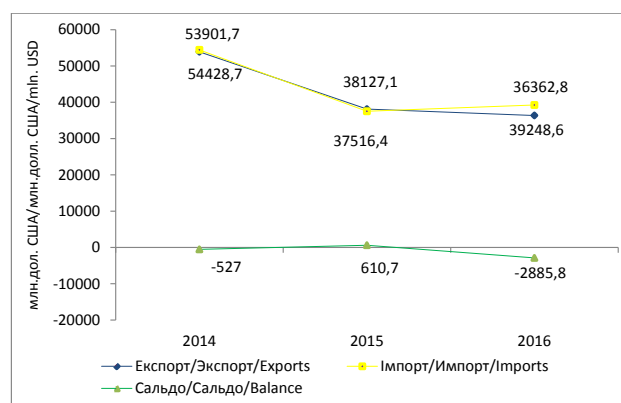
ності для традиційного експорту, кон'юнктура світового ринку також була несприятливою. Зрештою, це призвело до значного скорочення вітчизняного експорту. Для 2016 р. була характерна різноспрямована ситуація. З одного боку, збереглися деякі минулорічні негативні тенденції, зокрема:

- нестабільна політико-економічна ситуація в окремих районах Луганської і Донецької областей, продовження військової агресії з боку Росії;

- значна сировинна спрямованість вітчизняного експорту;

- відсутність доступу до кредитних ресурсів, системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання) [7].

Цю динаміку можна побачити на рис. 1.

Рис. 1. Зовнішня торгівля товарами України у 2014–2016 рр.

Джерело: складено автором на основі джерела [4]

Досліджуючи товарну структуру українського експорту, слід зазначити, що у 2016 р. недорогоцінні метали та вироби з них становили 23%, готові продукти та мінеральні продукти – 14,2%. У 2015 р. ці показники становили 24,8% та 14,6% відповідно, тобто частка основних груп товарів у товарній структурі експорту зростає, проте за умови, що сама

Таблиця 1
Зовнішньоторговельний баланс товарів України, 2014–2016 рр. (млн. дол. США)

Регіони	Експорт/Экспорт/Exports			Імпорт/Импорт/Imports			Сальдо/Сальдо/Balance		
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Країни СНД	14882,3	7806,1	6030,5	17276,9	10485,5	8563,8	-2394,6	-2679,4	-2533,3
Інші країни світу	39019,4	30321,0	30332,3	37151,8	27030,9	30684,8	1867,6	3290,1	-352,5
В тому числі країни ЄС	17002,9	13015,2	13497,7	21069,1	15330,2	17138,2	-4066,2	-2315,0	-3640,5
Разом	53901,7	38127,1	36362,8	54428,7	37516,4	39248,6	-527,0	610,7	-2885,8

Джерело: [4]

сума експорту за цими товарними групами зменшилась. Це говорить про те, що за рахунок інших товарних груп, таких як, зокрема, деревина, вироби з каменю, продукція хімічної промисловості, загальна сума експорту зменшилась у 2016 р. порівняно з 2015 р. Насамперед це стосується продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості. Якщо у 2015 р. експортувалось товарів на суму 2 130,8 млн. доларів США, то у 2016 р. цей показник становив 1 557,7 млн. доларів США, тобто загальна сума експорту зменшилась на 27%. Таку ж ситуацію можна простежити за такою товарною групою, як недорогоцінні метали та вироби з них. Зокрема у 2016 р. показник експорту зменшився на 1 131,8 млн. доларів США порівняно з

2015 р., що становить 11,9%. В експорті товарів, незважаючи на те, що кон'юнктура на зовнішніх ринках у 2016 р. відносно 2015 р. характеризувалася волатильністю цін, спостерігалось зростання показників, зокрема за продукцією рослинного походження, виробів з деревини (табл. 2).

Проаналізувати тенденції імпорту основних груп товарів можна за допомогою даних, наведених у табл. 3. За аналогією зі структурою експорту в структурі імпорту відбувається нерівномірність розвитку показників: за деякими групами товарів обсяги імпорту зростають, а за деякими – зменшуються. Проте загальна сума імпорту у 2016 р. зросла порівняно з 2015 р.. Основу товарної структури імпорту у 2016 р. становили готові

Таблиця 2

Товарна структура експорту товарів за 2014–2016 рр. (млн. дол. США)

Основні групи товарів	Роки		
	2014	2015	2016
Живі тварини; продукти тваринного походження	1 014,5	823,4	775,2
Продукти рослинного походження; жири та олії тваринно-рослинного походження	12 558,1	11 271,3	12 058,3
Готові харчові та мінеральні продукти	9 196,8	5 567,9	5 179,3
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	3 054,1	2 130,8	1 557,1
Деревина і вироби з деревини	1 262,6	1 107,2	1 131,7
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	479,3	331,6	298,5
Перли природні, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	161,4	82,0	52,0
Недорогоцінні метали та вироби з них	15 229,0	9 470,7	8 338,9
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	5 657,2	3 940,9	3 638,0
Усього	53 901,7	38 127,1	36 362,8

Джерело: [4]

Таблиця 3

Товарна структура імпорту за 2014–2016 рр. (млн. дол. США)

Основні групи товарів	Роки		
	2014	2015	2016
Живі тварини; продукти тваринного походження	1 124,1	548,2	626,3
Продукти рослинного походження, жири та олії	2 333,3	1 328,5	1 530,6
Готові харчові продукти та мінеральні продукти	18 697,2	13 297,7	10 226,6
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	6 782,2	5 009,2	5 618,2
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	801,5	510,0	605,7
Перли природні, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	296,8	71,9	67,3
Недорогоцінні метали та вироби з них	3 324,4	2 004,2	2 304,9
Машини, обладнання та механізми	8 720,8	6 273,4	7 890,4
Усього	54 428,7	37 516,4	39 248,6

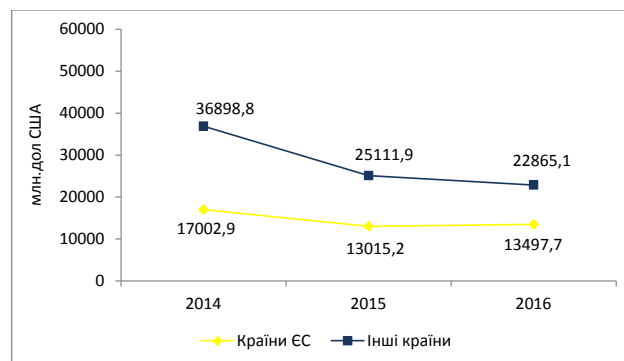
Джерело: [4]

харчові та мінеральні продукти (26,05%), машини, обладнання та механізми (20,1%) та продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (14,3%). У 2015 р. ці показники мали такі значення: готові харчові та мінеральні продукти – 35,4%, машини, обладнання та механізми – 16,7%, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 13,3%. Хоча з невеликим відривом, але частка основних груп товарів у 2016 р. зменшилась порівняно з 2015 р. Упродовж 2014–2016 рр. показники імпорту України скорочувались. Особливо це прослідковується за такими групами товарів: дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння (у 2016 р. порівняно з 2014 р. імпорт зменшився на 4,6 млн. доларів США (6,4%)); готові харчові та мінеральні продукти (у 2016 р. показник імпорту становив 10 226,6 млн. доларів США, що на 3 071,1 млн. доларів США менше ніж у 2015 р. (23%)).

Досліджуючи зовнішню торгівлю України з країнами світу, слід зазначити, що нині відбувається процес досить радикальної трансформації української зовнішньої торгівлі. Сучасний її етап розпочався фактично ще в другій половині 2013 р., а саме напередодні укладання «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом». Обсяг експорту до країн Європейського Союзу коливається з 2014 р. Причому аналогічна ситуація відбувається і з обсягом імпорту до країн ЄС. Росія в односторонньому порядку фактично запровадила превентивні обмеження на імпорт українських товарів. У 2014–2016 рр. гібридна війна Росії проти України і пряма військова агресія Росії в Криму і на Донбасі стали чи не найпотужнішими чинниками трансформації українсько-російської торгівлі з часів розпаду СРСР. Односторонні обмеження з боку Росії на імпорт українських товарів, як і взаємні обмеження у сфері українсько-російського військово-технічного співробітництва, спонукали українські підприємства до пошуку ринків збуту, альтернативних російському, а частки – і джерел постачання цілого ряду товарів. Причому зазначені радикальні зрушення в українсько-російській торгівлі відбувалися на тлі економічних і соціально-політичних процесів глобального характеру [5].

У 2016 р. зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 217 країн світу. У 2016 р. порівняно з 2015 р. обсяг експорту до країн ЄС зріс на 482,5 млн. доларів США та становив у 2015 р. 13 015,2 млн. доларів США, у 2016 р. 13 497,7 млн. доларів США.

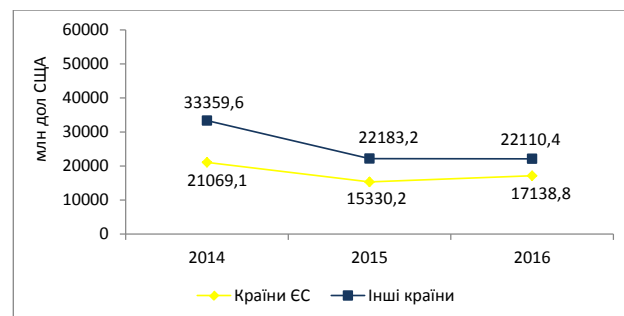
Проте експорт до інших країн дещо впав, а саме у 2016 р на 2 246,8 млн. доларів США порівняно з 2015. Цю тенденцію можна побачити на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка експорту товарів до країн світу

Джерело: складено автором на основі джерела [4]

Обсяг імпорту товарів із країн Європейського Союзу у 2016 р. порівняно з 2015 р. зріс на 1 808,6 млн. доларів США, що становить 12%. У 2016 р. імпорт товарів з інших країн світу становив 22 110,4 млн. доларів США та зменшився проти 2015 р. на 72,8 млн. доларів (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка імпорту товарів з країн світу

Джерело: складено автором на основі джерела [4]

Ця тенденція зберігається за рахунок нездатності України забезпечити повноцінний вивіз конкурентоспроможних товарів своєї країни і тим самим неспроможності підняти рівень зовнішньої торгівлі та економіки загалом.

Спостерігаючи за тенденціями розвитку зовнішньої торгівлі товарами, можна побачити, що вона демонструє переважно негативне зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу, зростання імпортової залежності країни, зниження експорту та погіршення його структури. Розуміння основних чинників виникнення цих проблем повинно бути рушієм для вирішення на всіх рівнях організації зовнішньої торгівлі: від товаровиробника до держави.

Аналіз закономірностей розвитку зовнішньої торгівлі товарами України та чинників, що їх спонукали, дає змогу визначити основні перспективи її подальшого розвитку. Зокрема, у подальші роки не відбудеться суттєвих змін у структурі експорту вітчизняних товарів. Для поживлення експорту товарів і продукції вітчизняних підприємств «велике значення матиме поліпшення якості товарів шляхом технологічної модернізації металургійних підприємств та відновлення попиту на метали на світових ринках» [3]. У структурі імпорту також не очікується суттєвих змін. Залежність від імпорту енергоносіїв буде стимулювати ріст імпорту випереджаючими темпами порівняно з розвитком експорту. Вирішення цієї проблеми лежить у пошуку альтернативних джерел енергії для української економіки,

модернізації наявного житлово-комунального комплексу. Таким чином, розвиток зовнішньої торгівлі України в найближчій перспективі залежить від виваженої політики уряду щодо стимулювання власного виробництва, зниження кризових явищ, подолання безробіття, сприяння зміцненню національної валюти.

Висновки з цього дослідження. Роль нашої країни у світовому торговому просторі нині залишається незначною. Україна не спромоглася вийти на високотехнологічні ринки зі своїми товарами, залишившись сировинним додатком для багатьох країн. Структура зовнішньої торгівлі не стимулює економіку до інноваційного розвитку, тому без негайних реформ у внутрішній політиці та зміни зовнішніх пріоритетів буде неможливо змінити місце України у світовому торговому просторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами в Україні / [Т.Л. Вишинська, О.В. Генералов, І.М. Севрук] // Економічні науки. – 2015. – № 3/3(8). – С. 41–45.
2. Гончар І.А. Характери формування зовнішньої торгівлі України: статистична оцінка / І.А. Гончар // Статистика України. – 2013. – № 2. – С. 16–20.
3. Далик В.П. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку / В.П. Далик // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 110–113.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Кулицький С.П. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі / С.П. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 23. – С. 49–59. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuvip.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf>.
6. Мазаракі А.А. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України / А.А. Мазаракі // Держава та економіка. – 2016. – № 2. – С. 5–14.
7. Міністерство економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=0596e42e-293b-4c36-87fc-8d0f2bf780de&title=PidsumkiZovnishnoiTorgivliUkrainiZa8-Misiatsiv2016-Roku>.
8. Покришка Д.С. Динаміка зовнішньої торгівлі в Україні в умовах трансформації внутрішніх і зовнішніх чинників зростання / Д.С. Покришка, Т.А. Тищук // Міжнародна економіка та менеджмент. – 2015. – № 5–6. – С. 50–58.
9. Світова організація торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/wto>.
10. WTO Statistical Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDStatProgramHome.aspx?Language=E>.